

Warszawa, dnia 12 sierpnia 2020 r.

BAS-WAP-964/20

Pan Poseł
Sławomir Jan Piechota
Przewodniczący Komisji
do Spraw Petycji

Opinia prawna

na temat petycji (BKSP-145-IX-104/20) w sprawie zmiany przepisów ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r. poz. 1460 ze zm.)

I. Treść i cel petycji

Przedmiotem petycji jest żądanie zmiany ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego¹ w ten sposób, że art. 1103¹ § 3 k.p.c. otrzyma brzmienie „Jurysdykcja krajowa w sprawie małżeńskiej obejmuje także orzekanie o władzy rodzicielskiej nad wspólnymi małoletnimi dziećmi małżonków i o kontaktach z nimi.”.

Wnoszący petycję podnosi, iż wyrok rozwodowy dotyczy nie tylko władzy rodzicielskiej ale także kontaktów z dzieckiem, a zatem – w jego ocenie – nie ma powodów, aby „sąd w sprawie małżeńskiej procesowej, której stroną jest cudzoziemiec, nie mógł orzekać o kontaktach z dzieckiem w tym samym postępowaniu, ale dopiero w nowym nieprocesowym”.

II. Czy petycja mieści się w zakresie zadań i kompetencji adresata petycji (art. 2 ust. 3 ustawy o petycjach)?

Petycja dotyczy zmiany ustawy przez Sejm. Zgodnie z art. 95 ust. 1 Konstytucji RP władzę ustawodawczą w Rzeczypospolitej Polskiej sprawują Sejm

---

¹ Tekst jedn. Dz.U. z 2019 r. poz. 1460 ze zm.

i Senat. Natomiast stosownie do art. 118 ust. 1 Konstytucji RP inicjatywa ustawodawcza przysługuje m.in. posłom. Artykuł 32 ust. 2 Regulaminu Sejmu, w związku z art. 112 Konstytucji RP, precyzuje, że poselskie projekty ustaw mogą być wnoszone przez komisje sejmowe lub grupę co najmniej 15 posłów podpisujących projekt.

Uwzględniając powyższe należy uznać, że petycja mieści się w zakresie zadań i kompetencji Sejmu.

III. Wymogi formalne (art. 4 ust. 1 i 2 ustawy o petycjach)

Petycja spełnia wymogi formalne określone w art. 4 ust. 1 i 2 ustawy o petycjach².

IV. Kwestie, które ekspert uznaje za istotne w związku z petycją

Artykuł 1103¹ § 3 k.p.c. stanowi, iż: „Jurysdykcja krajowa w sprawie małżeńskiej obejmuje także orzekanie o władzy rodzicielskiej nad wspólnymi małoletnimi dziećmi małżonków”.

Należy jednak wskazać, że w stosunkach z państwami Unii Europejskiej jurysdykcję krajową w sprawach małżeńskich (i sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej) kształtują przepisy rozporządzenia Rady (WE) Nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczącego jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylającego rozporządzenie (WE) Nr 1347/2000³. Zgodnie z art. 2 pkt 7 tego rozporządzenia „określenie «odpowiedzialność rodzicielska» oznacza wszystkie prawa i obowiązki odnoszące się do osoby i majątku dziecka przysługujące osobie fizycznej lub prawnej na mocy orzeczenia sądowego, z mocy prawa lub umowy mającej skutek prawny. Określenie to obejmuje prawo do opieki i prawo do kontaktów z dzieckiem”. Pojęcie „odpowiedzialności rodzicielskiej” zawiera trzy elementy, traktowane rozdzielnie w prawie polskim, o których co do zasady obligatoryjnie orzeka sąd, gdy strony postępowania rozwodowego mają

---

² Tekst jedn. Dz. U. z 2018 r., poz. 870.

³ Dz.Urz. UE L Nr 338, s. 1.

małoletnie dzieci, tj.: władza rodzicielska, miejsce stałego pobytu dziecka oraz kontakty z tym z rodziców, z którym dziecko stale nie przebywa (art. 58 k.r.o.⁴).

W świetle przepisów rozporządzenia nr 2201/2003 decydujące znaczenie w zakresie wyboru jurysdykcji w sprawach małżeńskich, jak i odpowiedzialności rodzicielskiej, ma łącznik miejsca zwykłego zamieszkania: małżonków (lub pod pewnymi warunkami jednego z nich) w sprawach małżeńskich (art. 3 ust. 1 lit. a powyższego rozporządzenia), dziecka (dzieci) w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej (art. 8 powyższego rozporządzenia). We wszystkich przypadkach, w których małoletnie dzieci przebywają z rodzicami lub z tym z nich, którego miejsce zwykłego zamieszkania zdecydowało o jurysdykcji w sprawie rozwodowej zgodnie z art. 3 ust. 1 lit. a rozporządzenia nr 2201/2003, sąd tego samego kraju będzie miał jurysdykcję również w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej. Należy jednak wskazać, iż w sprawach małżeńskich obok łącznika zwykłego zamieszkania małżonków lub jednego z małżonków równorzędnym dla wyboru jurysdykcji łącznikiem jest obywatelstwo obydwójga małżonków (art. 3 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2201/2003). Łącznik ten jest oderwany od miejsca zamieszkania zarówno małżonków, jak i ich dzieci. Jeśli właściwość sądu w sprawach dotyczących rozwodu, separacji lub unieważnienia małżeństwa wyznaczona została ze względu na miejsce zwykłego zamieszkania tego z małżonków, przy którym dzieci nie mają miejsca zwykłego zamieszkania lub ze względu na obywatelstwo małżonków, to niemożliwa do utrzymania staje się tak ważna w polskim prawie zasada łącznego orzekania przez jeden sąd o wszystkich sprawach rodziny (art. 58 k.r.o.)

Możliwość rozpatrywania przez sąd orzekający o rozwodzie lub separacji także w kwestiach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej pojawia się w jednym z wyjątków od art. 8 rozporządzenia nr 2201/2003, to jest w art. 12. Zgodnie z ust. 1 tego przepisu „Sądy Państwa Członkowskiego właściwe na [podstawie] art. 3 do rozpatrzenia powództwa o rozwód, separację lub unieważnienie małżeństwa, są właściwe do orzekania w każdej sprawie odnoszącej się do odpowiedzialności rodzicielskiej związanej z tym powództwem, jeżeli: a) co najmniej jeden z małżonków posiada odpowiedzialność rodzicielską w stosunku do dziecka; oraz b) małżonkowie i osoby posiadające odpowiedzialność rodzicielską

---

⁴ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r. poz. 2086 ze zm.).

zaakceptowały właściwość sądów wyraźnie lub w inny bezsprzeczny sposób, w chwili wniesienia powództwa, i leży to w najlepszym interesie dziecka”.

Zgodnie z art. 1103¹ § 3 k.p.c. w sprawach z tzw. elementem zagranicznym sąd polski, orzekający w sprawie małżeńskiej, ma także jurysdykcję w zakresie władzy rodzicielskiej nad wspólnymi małoletnimi dziećmi małżonków. Należy jednak zaznaczyć, iż: „Wynikające z łączności spraw rozszerzenie jurysdykcji krajowej na sprawy dotyczące władzy rodzicielskiej (...) nie obejmuje innych spraw, które mogą być rozpoznawane łącznie ze sprawami małżeńskimi np. w procesie o rozwód (w szczególności o kontakty z dzieckiem, kwestie wspólnego mieszkania, podział majątku). W konsekwencji w tych sprawach z elementem obcym trzeba oceniać istnienie jurysdykcji krajowej sądów polskich odrębnie od sprawy o rozwód. Może to zaś oznaczać niedopuszczalność rozpoznania w procesie o rozwód z elementem obcym innej sprawy, ze względu na brak jurysdykcji krajowej sądów polskich”⁵. Należy podkreślić, iż – zgodnie z art. 1099 § 1 k.p.c. – brak jurysdykcji krajowej sąd musi wziąć pod uwagę z urzędu nawet wtedy, gdy sprawa jest już w toku i na każdym jej etapie. W razie stwierdzenia braku jurysdykcji krajowej sąd musi odrzucić pozew lub wniosek w całości lub w tym zakresie, w którym nie ma jurysdykcji.

W sprawach z udziałem obywatela Unii Europejskiej – na podstawie przepisów rozporządzenia nr 2201/2003 – sąd polski może mieć jurysdykcję także w sprawie orzekania o kontaktach z dzieckiem.

W świetle obowiązujących przepisów w sprawach z tzw. elementem transgranicznym możliwa jest sytuacja, w której sąd polski będzie miał jurysdykcję w sprawach małżeńskich oraz we wszystkich sprawach z zakresu odpowiedzialności rodzicielskiej (tzn. w zakresie władzy rodzicielskiej i kontaktów z dzieckiem), o ile sprawa będzie rozpatrywana w oparciu o przepisy rozporządzenia nr 2201/2003 i będą spełnione warunki do rozpatrzenia sprawy z zakresu odpowiedzialności rodzicielskiej przez sąd właściwy do orzekania w sprawie małżeńskiej. W oparciu o przepisy ww. rozporządzenia możliwa jest sytuacja, w której sąd polski będzie miał jurysdykcję wyłącznie w sprawie małżeńskiej, a nie będzie miał jurysdykcji w zakresie orzekania o władzy rodzicielskiej czy kontaktach z dziećmi. W sprawach z elementem transgranicznym, do którego nie znajdą zastosowania przepisy

---

⁵ I. Kunicki, *Komentarz do art. 1103¹ k.p.c.*; A. Marciniak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom V. Komentarz. Art. 1096–1217*, Warszawa 2020, [w:] *Legalis*.

omawianego rozporządzenia, sąd polski może mieć jurysdykcję w sprawach małżeńskich i w zakresie orzekania o władzy rodzicielskiej, a nie będzie miał jurysdykcji w zakresie orzekania o kontaktach z dzieckiem.

Z powyższego wynika, iż w sprawach z elementem transgranicznym zasada polskiego prawa rodzinnego, w świetle której sąd orzekający w sprawach rozwodowych jest właściwy także do orzekania o władzy rodzicielskiej, kontaktach i alimentach na rzecz małoletnich dzieci małżonków (art. 58 § 1-1b k.r.o.) doznaje wielu ograniczeń. Należy bowiem wskazać, iż rozporządzenie nr 2201/2003, a także rozporządzenie Rady (WE) nr 4/2009 z dnia 18 grudnia 2008 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych⁶ wyraźnie odrębnie traktują kwestie jurysdykcji w sprawach rozwiązania małżeństwa od jurysdykcji w kwestiach dotyczących dzieci. Warto podkreślić, iż ww. rozporządzenia stanowią regulację kompleksową i samodzielną w zakresie określania jurysdykcji w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej czy alimentacji – art. 58 k.r.o. jako przepis prawa materialnego znajdzie zastosowanie dopiero wówczas, gdy sąd uzna, że ma jurysdykcję do orzekania w sprawie władzy rodzicielskiej, kontaktów z dzieckiem (dziećmi) czy alimentów⁷.

Kwestia rozszerzenia jurysdykcji procesowej sądu polskiego orzekającego w sprawie małżeńskiej, który może orzekać także w przedmiocie władzy rodzicielskiej, o kontakty z dzieckiem może być przedmiotem dalszych prac legislacyjnych, jednakże przyjęcie postulowanego rozwiązania nie wydaje się niezbędne. Należy bowiem pamiętać, że sprawy o kontakty z dzieckiem, w których jeden z rodziców jest obcokrajowcem, a w których sąd polski nie ma jurysdykcji w procesie w oparciu o art. 1103¹ §3 k.p.c., mogą być rozpatrywane przez sąd na ogólnych zasadach, tj. w postępowaniu nieprocesowym (art. 582¹ k.p.c.). Ewentualne przyjęcie postulowanego rozwiązania mogłoby przyczynić się do szybszego uregulowania stosunków pomiędzy rodzicem i dzieckiem (dziećmi) czy też rodzicami. Rozważając kwestię ewentualnego rozszerzenia jurysdykcji sądu polskiego należy także wziąć pod uwagę to, że na podstawie art. 58 § 1b k.r.o. sąd na zgodny wniosek stron nie orzeka o utrzymywaniu kontaktów z dzieckiem, a w przypadku braku takiego wniosku sąd w wyroku rozwodowym uwzględnia pisemne porozumienie

---

⁶ Dz.Urz.UE.L 2009 Nr 7, str. 1.

⁷ Zob. postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 11 stycznia 2016 r., I ACz 2406/15, [w:] *Legalis*.

małżonków o sposobie wykonywania władzy rodzicielskiej i utrzymywaniu kontaktów z dzieckiem po rozwodzie, jeżeli jest ono zgodne z dobrem dziecka. Ewentualne zmiana art. 1103¹§ 3 k.p.c. będzie miała wpływ wyłącznie w tych sprawach z elementem transgranicznym, gdzie nie znajdują zastosowania przepisy ww. rozporządzenia, tzn. wówczas, gdy sąd orzekający w sprawie małżeńskiej ma jurysdykcję także do orzekania w przedmiocie władzy rodzicielskiej. Przyjęcie zatem postulowanego rozwiązania nie przyczyni się do ujednoczenia trybu orzekania o kontaktach rodziców z dziećmi w sprawach z elementem transgranicznym.

V. Wnioski

Podsumowując – kwestia rozszerzenia jurysdykcji sądu polskiego orzekającego w sprawie małżeńskiej, który może orzekać także w przedmiocie władzy rodzicielskiej, o kontakty z dzieckiem może być przedmiotem dalszych prac legislacyjnych, jednakże przyjęcie postulowanego rozwiązania nie wydaje się niezbędne. Proponowane rozwiązanie być może w części spraw przyczyniłoby się do szybszego uregulowania stosunków pomiędzy rodzicem i dzieckiem (dziećmi) czy też rodzicami, jednak argument ten nie wydaje się być przesądzającym o słuszności tego rozwiązania. Należy bowiem pamiętać, że akty prawa międzynarodowego (w szczególności rozporządzenie nr 2201/2003), które mają pierwszeństwo przed polskimi ustawami, wyraźnie odrębnie traktują kwestie jurysdykcji w sprawach rozwiązania małżeństwa od jurysdykcji w kwestiach dotyczących dzieci. Przyjęcie postulowanego rozwiązania nie przyczyniłoby się do ujednoczenia trybu orzekania o kontaktach rodziców z dziećmi w sprawach z elementem transgranicznym.

Autor:

dr Jolanta Waszczuk-Napiórkowska

ekspert ds. legislacji

w Biurze Analiz Sejmowych

Akceptował:

Wicedyrektor Biura Analiz Sejmowych

Przemysław Sobolewski

Deskryptory bazy REX: petycje, dzieci, rodzice, władza rodzicielska.